

«EKO-JUSTUS II»

PRAVOI ŽIVOTNA SREDINA U PRIVREDI I PRAKSI

Organizatori:

Forum Kvaliteta sa svojim članicama
Privredna komora Srbije JP
Elektroprivreda Republike Srbije MH
Elektroprivreda Republike Srpske

Palić, 14 -18. juni 2010.

E K O - J U S T U S I I

FORUM KVALITETA

Asocijacija za globalna pitanja kvaliteta

Predsednik:

Mr Franja Čoha

Glavni i odgovorni urednik:

Mr Dušan Stokić

Kompjuterski prelom:

Radoslava Kovački, dipl. ing. el.

Štampa:

SGR Original, Beograd

Tiraž:

400 primeraka

Sva prava zadržana.

Radovi su štampani u izvornom obliku uz neophodnu tehničku obradu. Autori odgovaraju za svoje stavove i saopštene podatke. Nijedan deo ove publikacije ne može biti reprodukovano, presniman ili prenešen bez pristanka autora.

Zahvaljujemo se OEBS-u Misija za Srbiju na podršci, koja je omogućila da se ovaj Zbornik objavi

ISBN: 978-86-85013-9

U V O D

e) Pedan od uslova postojanja kvalitetnog života je zdrava životna sredina, a da bi se ona obezbedila mora se postići celovitost, ravnoteža i sveobuhvatnost normi koje se globalno primenjuju. Ovim normama mora da budu razrađeni osnovni ciljevi i principi na kojima se zasniva celokupan sistem međunarodno-pravne zaštite životne sredine.

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Republika Srbija je preuzela obavezu da započne usklađivanjem domaćeg zakonodavstva sa pravom EU. Zajedno sa propisima iz ostalih oblasti, životna sredina je jedna od oblasti u kojoj već sada treba započeti sa procesom usklađivanja, imajući u vidu da je to jedna od oblasti koja predstavlja deo *Bele knjige* i koja je odigrala ključnu ulogu u pridruživanju ostalih zemalja centralne i istočne Evrope koje su u međuvremenu postale članice EU.

Neminovnost postupka integracije Republike Srbije u evropske i svetske tokove, kao i nesumnjiva želja za punopravnim članstvom u EU podrazumeva prilagođavanje naše zemlje u mnogim područjima onome što se često naziva standardima, ili pravilima EU. Sastavni deo procesa prilagođavanja je i usvajanje pravnih normi/legislative EU, što ne podrazumeva samo usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa evropskim, već i potpunu primenu istog. Važnost usvajanja pravnih normi EU proizilazi iz potrebe da se u našoj zemlji na ispravan način uspostave tri principa koji predstavljaju temelje EU: a) sloboda kretanja robe, b) sloboda kretanja ljudi i usluga, i c) sloboda kretanja kapitala.

Zakonodavni i institucionalni okvir zaštite životne sredine ima svoje uporište u Ustavu Republike Srbije kojim se utvrđuje pravo građana na zdravu životnu sredinu, kao i dužnost građana da štite i unapređuju životnu sredinu u skladu sa zakonom. Republika Srbija uređuje i obezbeđuje sistem zaštite i unapređivanja životne sredine, zaštitu i unapređenje biljnog i životinjskog sveta donošenjem zakona kojim se ostvaruje održivo upravljanje prirodnim resursima i zdrava životna sredina.

Sistem pravnih normi u oblasti zaštite i unapređivanja životne sredine u Republici Srbiji, čini veliki broj zakona i drugih propisa. Zakonodavna, izvršna i sudska vlast vrši se na osnovu zakonom utvrđenih nadležnosti republičkih organa. Zakonima su utvrđene, odnosno poverene određene nadležnosti autonomnoj pokrajini, odnosno jedinici lokalne samouprave.

Novi zakonski okvir za zaštitu životne sredine uveden je u Republiku Srbiju 2004. godine. Zakonom o zaštiti životne sredine, Zakonom o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu i Zakonom o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja, ovaj okvir značajno je unapređen 2009. godine usvajanjem drugog seta zakona iz oblasti zaštite životne sredine, koji predstavljaju veliki napredak u usklađivanju propisa iz oblasti zaštite životne sredine sa značajnim evropskim direktivama.

To znači, u celini, da tehničko zakonodavstvo Evropske unije, posebno Direktive novog pristupa, predstavljaju važan segment usklađivanja nacionalnih propisa sa propisima EU. Ovo je posebno značajno za proizvođače industrijskih proizvoda koji nameravaju da svoje proizvode (procesne i usluge) plasiraju na jedinstveno evropsko tržište. Ključni principi i zahtevi ovih direktiva odnose se upravo na bezbednost, zdravlje i zaštitu životne sredine - dakle zaštitu korisnika i zadovoljenje opšteg/javnog interesa društva.

Mr Franja Čoha

ORGANIZACIONI KOMITET

Mr Franja ČOHA, Forum Kvaliteta, Beograd

Božidar JANIČIJEVIĆ, dipl. hem, JP Elektroprivreda Srbije, Beograd

Radoslava KOVAČKI, dipl. ing. el, Vojvodina put, Novi Sad

Koraljka MARKOV, MH Elektroprivreda Republike Srpske, Trebinje

DrStojan SIMIĆ, Rafinerija ulja Modriča, Modriča

Vera STANIĆ, dipl. ekonomista, Forum Kvaliteta, Beograd

Ljiljana STANKOVIĆ, dipl. prav, Privredna komora Srbije, Beograd

E K O - J U S T U S I I

Palić, 14-184. 06. 2010.

PROGRAMSKI KOMITET

Prof. dr Vojislav BOŽANIĆ, Fakultet organizacionih nauka, Beograd
Blagica BUDIMIR, dipl. ing, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Beograd
Prof. dr Slavica CVETKOVIĆ, Fakultete tehničkih nauka, Kosovska Mitrovica
Prof. dr Aleksandra ČAVOŠKI, Pravni fakultet UNION, Beograd
Mr Franja ČOHA, Forum Kvaliteta, Beograd
Dr Dušan DABOVIĆ, dipl. ing, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Beograd
Prof. dr Predrag DIMITRIJEVIĆ, Pravni fakultet, Niš Branko GRK, dipl. ing. el., MH Elektroprivreda Republike Srpske, Trebinje Gordana ĐIKIĆ, dipl. ing. „Kolubara-Usluge“, Lazarevac Božidar JANIČIJEVIĆ, dipl. hem, JP Elektroprivreda Srbije, Beograd
Dr Dušan JOVANDIĆ, Klinički centar, Banja Luka Dr Đorđe JOVANOVIĆ, JP „Gradsko zelenilo“, Novi Sad
Mr Željka JURAKIĆ, Fond za životnu sredinu, Beograd
Dragan NIKOLIĆ, dipl. ing, TE KOLUBARA, Lazarevac Prof. dr Aleksandar KNEŽEVIĆ, REIC, Sarajevo
Mr Marko KOPIĆ, H.Enes Bauunternehmen, Marbach, Nemačka Prof. drStevan LILIĆ, Pravni fakultet, Beograd
Prof. dr Vesna MARIĆ, Ekonomski fakultet, Banja Luka
Slađana MARKOVIĆ, dipl. ing, PD TE KO Kostolac, Kostolac
Branislava MILEKIĆ, dipl. ecc., MH Elektroprivreda Republike Srpske, Trebinje
Siniša MITROVIĆ, Privredna komora Srbije, Beograd
Milorad MORAČIĆ, dipl. ing, JP Elektroprivreda Srbije, Beograd
Dragan OBRADOVIĆ, dipl.pravnik, Nacionalna asocijacija za oružje, Beograd
Mr Vukica POPADIĆ NJUNJIĆ, dipl. ing, PD RB Kolubara, Lazarevac
Prof. drLjubinka RAJAKOVIĆ, Tehnološko-metalurški fakultet, Beograd
Prof. dr Dušanka STOJANOVIĆ, Tehnološki fakultet, Banja Luka
Nataša SAVIĆ, PD «Rekultivacija i ozelenjavanje», Kostolac
Mr Dušan STOKIĆ, Privredna komora Srbije, Beograd
Biljana SUSLOV, dipl. ing. el, HIP PETROHEMIJA PANČEVO, Pančevo
Igor VAVIĆ, dipl. ing, Pokrajnski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, Novi Sad
Vladislav VLADIČIĆ, dipl. ing. hem, MH Elektroprivreda Republike Srpske, Trebinje
Tatjana ŽIVKOVIĆ, dipl. pravnik, Gradska uprava Beograda, Beograd
Dr Radmila ŽIVOJINOVIC, JP Elektroprivreda Srbije, Beograd

«EKO-JUSTUS II»

PRAVO IZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE U PRIVREDI I PRAKSI

(Palić, 14-18. juni 2010. godine)

Z A K L J U Č C I

Regionalna konferencija EKO-JUSTUS II, koja je održana na Paliću (14-18. juni 2010. godine), organizovana je na temu „Pravo i životna sredina u privredi i praksi“.

Konferencija je održana pod pokroviteljstvom Ministarstva pravde, Ministarstva rudarstva i energetike, Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja, Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja i Ministarstva za infrastrukturu.

U saradnji sa Misijom OEBS-a u Srbiji, konferenciju su organizovali: Forum kvaliteta, Asocijacija za globalna pitanja kvaliteta (Ekološka sekcija) i Privredna komora Srbije (Odbor za zaštitu životne sredine i održivi razvoj i Odbor za privredni sistem), JP Elektroprivreda Srbije i MH Elektroprivreda Republike Srpske.

Konferencija je održana uz učešće više od 140 predstavnika iz privrede, resornih ministarstava, predstavnika univerziteta, pravosuđa, lokalne samouprave i nevladinih organizacija iz oblasti zaštite životne sredine. Predstavljeno je 47 referata iz zemlje, Republike Srpske i Republike Hrvatske.

Otvarajući Konferenciju, mr Dušan Stokić, sekretar Odbora za zaštitu životne sredine i održivi razvoj u Privrednoj komori Srbije ukazao je da je skladan i dinamičan ekonomski razvoj društva nezamisliv bez uspostavljanja optimalne harmonije između ekonomije, životne sredine i prava, na principima međusobne koegzistencije. Problem koji je još uvek prisutan kod nas je nedovoljna transparentnost u donošenju pravne regulative o zaštiti životne sredine i nedostatak relevantnih informacija i znanja u ovoj oblasti. Ovo su i bili razlozi za održavanje Konferencije koja treba da predstavlja korak napred u ostvarivanju osnovnih načela zaštite životne sredine ugrađenih u Ustav Republike Srbije i da doprinese bržoj harmonizaciji domaćeg prava sa regulativom Evropske unije i drugim međunarodnim konvencijama koje štite čoveka i njegovu životnu sredinu.

Prisutne učesnike konferencije je zatim u ime ministra životne sredine i prostornog planiranja gospodina prof. dr Olivera Dulića, pozdravio savetnik ministra gospodin Siniša Mitrović, uz detaljno upoznavanje prisutnih sa tekućim poslovima na regulatornim pitanjima resornog ministarstva.

Prisutnima se takođe obratila i pozdravila skup predstavnika OEBS-a gospođa dr Olivera Zurovac - Kuzman, poželivši skupu uspešan rad uz obećanje da će OEBS pokroviteljski pomoći izdavanje publikacija sa ovog skupa.

U okviru osnovne teme razmatrane su četiri podteme:

- Osnovna regulativa u oblasti zaštite životne sredine kao uslov približavanja i pridruživanja EU
- Uloga pravosuđa u sistemu upravljanja zaštitom životne sredine
- Mesto i uloga velikih privrednih sistema u regulatornom sistemu zaštite životne sredine
- Upravljanje otpadnim materijalima i ostali aspekti zaštite životne sredine

Završavajući Konferenciju EKO-JUSTUS II, učesnici su nakon četvorodnevnog rada usvojili sledeće zaključke:

1. Nedvosmislena podrška učesnika Konferencije je data u pogledu donošenja novih propisa o zaštiti životne sredine donetih 2009. godine (13 zakona i 3 konvencije) i uređenju sistema zaštite životne sredine.
2. Učesnici Konferencije su zaključili da je evidentan raskorak između usvojenih propisa i njihove implementacije i sprovođenja - problemi u primeni propisa.
3. Zbog nedostatka odgovarajućih podzakonskih akata, naročito iz oblasti upravljanja ambalažom i ambalažnim otpadom, posebno su identifikovani problemi u primeni propisa iz oblasti upravljanja otpadom.
4. Zaključeno je da je potrebno na sajtu Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja postaviti javno dostupan spisak privrednih društava - operatera - koji su dobili dozvolu/licencu za upravljanje otpadom (sakupljanje i/ili transport i/ili skladištenje i/ili tretman).
5. Osnova za brže priključenje EU su unapređenje partnerstva među svim zainteresovanim stranama u oblasti prava i zaštite životne sredine i unapređenja uzajamnog poverenja i zajedničkog nastupa u budućim evropskim integracijama.
6. Neophodno je u cilju donošenja što kvalitetnijih propisa, pre njihovog usvajanja, u javnim raspravama masovnije uključiti stručnjake iz privrede.
7. Da bi se videlo koliko košta primena propisa, a u cilju donošenja što kvalitetnijih, potrebno je, pre njihovog usvajanja, simulirati njihovu primenu na primeru preduzeća (velikih privrednih sistema, MSP, javnih preduzeća, privatnih firmi, i sl).
8. U toku postupka pripreme propisa, treba iskoristiti dobru poslovnu praksu koju imaju veliki privredni subjekti (posebno poslovni sistemi sa međunarodnim kapitalom koji imaju razvijenu praksu u svojim centralama u svetu).
9. Neophodna je još veća i kontinuirana edukacija predstavnika privrede i lokalne samouprave u pogledu primene novih ekoloških propisa.
10. Bez promovisanja obuke građana Srbije o vazećoj zakonskoj regulativi u oblasti zaštite životne sredine, neće se ostvariti zadovoljavajući stepen podizanja njihove svesti za očuvanjem životne sredine.
11. S obzirom da su postojeće rešenja zbrinjavanja opasnog otpada neadekvatna i neisplativa (privremeno skladištenje i izvoz, respektivno), potrebno je što pre iznaći rešenja za zbrinjavanje opasnog otpada.
12. Radi podizanja efikasnosti rada državnih organa i olakšavanja rada privrednih subjekata, potrebno je poboljšati horizontalnu koordinaciju i sinhronizaciju aktivnosti i protoka informacija između ministarstava i drugih državnih organa i tela na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou.
13. Identifikovana je potreba da Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja u saradnji sa Privrednom komorom Srbije, organizuje informativno-instruktivne seminare za privredne subjekte čija postrojenja potpadaju pod odredbe *SEVESO II Direktive*.
14. Neophodno je dalje unapređivati saradnju i komunikaciju između inspeksijskih službi, tužilaštva, sudstva i policije.
15. Potrebno je nastaviti sa programima edukacije sudija i tužilaca u oblasti zaštite životne sredine.
16. Evidentan je problem u postupcima veštačenja i u aktivnostima sudskih veštaka
17. Predloženo je da se u polaganje stručnog ispita ponovo vrati i deo koji se odnosi na Zakon o opštem upravnom postupku.
18. Neophodno je uporedno sa represivnim merama u zakonodavstvu, razvijati i stimulativne mere i mehanizme podsticaja.
19. Potrebno je dalje afirmisati uvođenje sistema menadžmenta u poslovne sisteme (*ISO 9000, ISO 14000, OHSAS 18000, i dr.*), kao dobrovoljne mehanizme za sistemski pristup u poslovanju i kontinuirano praćenje i unapređivanje procesa.

Palić, 18.06.2010. godine

Mr F. Čoha

Predsednik

SADRZAJ

MODERNIZACIJA SRPSKOG ZAKONODAVSTVA I USAGLAŠAVANJE SA EVROPSKIM

◆ POSLOVANJE USAGLAŠENO SA ZAKONIMA IZ OBLASTI ŽIVOTNE SREDINE IISO 14001 dr Đorđe Jovanović, JKP Gradsko zelenilo Novi Sad _____	3
◆ SPECIFIČNOSTI ZAKONODAVSTVA BIH U OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE Dr Stojan Simić, Rafinerija ulja a.d. Modriča, Republika Srpska, BiH _____	15
◆ ZAŠTITA OD HEMIJSKOG UDESA - SEVESO II DIREKTIVA I NJENA IMPLEMENTACIJA U REPUBLICI SRBIJI Blagica Budimir, Sanja Stamenković, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Sektor za planiranje i upravljanje, Beograd _____	20
◆ ZNAČAJI POVEZANOST ZAKONA INTEGRALNOG SPREČAVANJA I KONTROLE ZAGAĐENJA ŽIVOTNE SREDINE, PROCENE UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU, EMAS I SAVESO DIREKTIVE Sonja Stefanov, Mirjana Vojinović Miloradov, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, Šimon Bančov, Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, Novi Sad Saša Hađi Perić, Tehpro, Beograd _____	25
◆ PRAVNI PROPISI EU-A U EKOLOŠKOJ POUOPRIVREDNOJ PROIZVODNJI I NJIHOVA PRIMJENA U SR NJEMAČKOJ Mr.sc. Marko Kopic, - nekretnine-Sesvete, obrt i Tehnički direktor (koncesioner) u građevinskoj tvrtki M. Enes Strukateur und Bauunternehmen, Marbach, Njemačka _____	30
◆ NOVI PRAVNI OKVIR U OBLASTI ZASTITE BIUA U REPUBLICI SRBIJI dr Dušan Dabović, viši savetnik u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede - Uprava za zaštitu bilja, Beograd _____	40
◆ IDENTIFIKACIJA, KLASIFIKACIJA, PROCJENA I IZVJEŠTAVANJE O EKOLOŠKOM UČINKU U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA Gospa Radovanović, Rudnik i Termoelektrana Ugljevik, Ugljevik, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina _____	48
◆ PROCENA EKOLOŠKOG RIZIKA KAO INSTRUMENT U UPRAVUANJU ŽIVOTNOM SREDINOM Ljiljana Ranđelović, JKP „Vodovod“ Leskovac, Ljiljana Takić, Univerzitet u Nišu, Tehnološki fakultet, Leskovac _____	55
◆ PRIMENA EVROPSKIH DIREKTIVA OPŠTEM PRISTUPU STANDARDIZACIJE I TEHNIČKIM REGULATIVAMA U ENERGETICI Aleksandar Veljović, Miodrag Arsić, Mladen Mladenović, Brane Vistać, Zoran Odanovuć, Zoran Savić, Institut za ispitivanje materijala IMS , Beograd _____	60
◆ ZAJEDNIČKI OKVIR ZA TRGOVANJE PROIZVODIMA KOJIIMAJU CE ZNAK: OSVRT NA NEBEZBEDNE PROIZVODE doc. dr Vojslav Božanić, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, mr Dušan Stokić, Privredna komora Srbije, Beograd _____	68

* DOSADAŠNJA PRAKSA I OBAVEZE PRIVREDNIH SUBJEKATA U OBLASTI UPRAVUANJA OTPADOM U REPUBLICI SRBIJI Igor Vavić, Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, Novi Sad, Tatjana Živković, Gradska uprava grada Beograda, Beograd dr. Đorđe Jovanović, JKP Gradsko zelenilo Novi Sad _____	80
{ UPRAVUANJE OTPADOM I ZAKONSKI OKVIR ZA INVESTICIJE MrSlobodan Ilijić, istraživač, Beograd _____	92
* ZAHTEVI NACIONALNE REGULATIVE ZA E-OTPAD I OSVRT NA ZAHTEVE EU Jelica Grahovac, Dr Predrag Popović, Aleksandar Videnović, Institut za nuklearne nauke "VINČA", Biro za sertifikaciju, Vinča _____	99
: PRAKTIČNE POSLEDICE IMPLEMENTACIJE ZAKONSKE REGULATIVE U OBLASTI ZAŠTITE OD NEJONIZUJUĆIH ZRAČENJA Aleksandar Pavlović, Vojin Kostić, Momčilo Petrović, Elektrotehnički institut „Nikola Tesla“, Beograd _____	104
: POŠTOVANJE ZAKONA IZ OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U SRBIJI I SAVREMENA MENADŽERSKA ETIKA doc. dr. Momčilo Bajac, Fakultet za menadžment, Novi Sad, dr. Đorđe Jovanović, JKP Gradsko zelenilo Novi Sad, Igor Vavić, Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, Novi Sad, Tatjana Živković, Gradska uprava grada Beograda, Beograd _____	108

ULOGA PRAVOSUĐA U SISTEMU UPRAVUANJA ZAŠTITOM ŽIVOTNE SREDINE

: PRAVNO OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ SRBIJE Prof Dr Stevan Lilić, Marko Milenković MA,LLM Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd _	121
{ EKOLOŠKI OMBUDSMAN (EKOLOGIJA, ETIKA I PRAVO) Prof. dr Predrag Dimitrijević, Pravni fakultet u Nišu, Niš _____	128
* EKOLOŠKI KRIMINALITET U EVROPSKOJ UNIJI Prof. dr Aleksandra Čavoški, Pravni fakultet UNION, Beograd _____	134
{ PROPISI U OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I SPOREDNO KRIVIČNO ZAKONODAVSTVO REPUBLIKE SRBIJE Vesna Stevanović, Apelacioni sud, Niš _____	144
{ PROBLEMI U PRIKUPUANJU DOKAZA ZA KRIVIČNA DELA IZ OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U PRAKSI SUDOVA U SRBIJI Dragan Obradović, Nacionalna asocijacija za oružje Srbije, Beograd _____	152

MESTO I ULOGA VELIKIH PRIVREDNIH SISTEMA U REGULATORNOM SISTEMU ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

POVLAŠĆENI PROIZVOĐAČI ELEKTRIČNE ENERGIJE Pavle Pavlović, Marina Trailović, PD "Centar", Kragujevac _____	163
---	-----

PRAVNA REGULATIVA U REKULTIVACIJI POVRŠINSKIH KOPOVA UGUA ELEKTROPRIVREDE SRBIJE	
Dr Radmila Živojinović, Elektroprivreda Srbije, Direkcija za strategiju i investicije, Beograd _____	168
KOLIKI SU TROŠKOVI IMPLEMENTACIJE NOVIH „EKOLOŠKIH“ ZAKONA U PD RB KOLUBARA?	
mr Vukica Popadić, PD RB Kolubara, Lazarevac, mr Dušan Stokić, Privredna komora Srbije, Beograd _____	174
UTICAJ ŠUMSKE VEGETACIJE NA POBOUŠANJE DEGRADIRANOG ZEMUIŠTA	
Gordana Đulaković, Vladanka Stupar, Visoka tehnička škola, Požarevac _____	180
REPREZENTATIVNO UZORKOVANJE UGUA NA PK "TAMNAVA-ZAPADNO POUE"	
- KOLUBARSKI UGUONOSNI BASEN -	
Mr Miodrag Kezović, PD RB "Kolubara" d.o.o. - Lazarevac, Odeljenje za operativnu geologiju "Tamnava - Zapadno polje", Zorica Popović, PD RB "Kolubara" d.o.o. - Lazarevac, pogon „Tamnava Istočno polje”, laboratorija TAMNAVA _____	186
ANALIZA OPASNOSTI OD HEMIJSKOG UDESA I OD ZAGAĐENJA ŽIVOTNE SREDINE NA POSTROJENJU ZA HEMIJSKU PRIPREMU VODE TE KOSTOLAC B	
Vladanka Stupar, spec. Gordana Đulaković, VTŠ Požarevac, Dr Dragi Antonijević, Fakultet za primenjenu ekologiju-Futura Beograd, Pepo Stupar, PD „Termoelektrane i kopovi" Kostolac _____	193
TEHNIČKA REGULATIVA KAO PREVENCIJA OTKAZA TURBINSKE I HIDROMEHANIČKE OPREME I ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE	
Miodrag Arsić, Aleksandar Veljović, Mladen Mladenović, Brane Vistać, Zoran Odanovuć, Zoran Savić, Institut za ispitivanje materijala IMS, Beograd _____	204
PERSPEKTIVA IZGRADNJE KABLOVSKE MREŽE 220 KV SA TS 220/10 KV NA GRADSKOM DELU KONZUMA EDB RADI REDUKOVANJA RASKOPAVANJA MAGISTRALNIH SAOBRAĆAJNICA	
Tomislav Milanov, Jelena Milosavljević, Privredno društvo «Elektrodistribucija Beograd», Berograd _____	213
VARIJANTA IZGRADNJE MREŽE 110 KV U BEOGRADSKOM ELEKTROENERGETSKOM ČVORU ZA PRINCIP SIGURNOSTI «N-2» RADI REDUKOVANJA RASKOPAVANJA GRADSKIH ULICA	
Tomislav Milanov, Jelena Milosavljević, PD «Elektrodistribucija Beograd», Beograd _____	224
POBOUŠANJA U ZAŠTITI ŽIVOTNE	
Miloš Stevanović, Fabrika Duvana Niš - Philip Morris Serbia, Niš _____	230
EKOLOGIJA, EKONOMIJA I SOCIJALNA ODGOVORNOST - TROUGAO ODRŽIVOG RAZVOJA NA PRIMERU EKOLOŠKIH POSLEDICA UPOTREBE ADITIVA NA BAZI OLOVA RAD PO POZIVU - SPECIJALNO PREDAVANJE	
dr Đorđe Jovanović _____	234
INVESTICIONA IZGRADNJA U R.S. POSLE USVAJANJA ARHUSKE KONVENCIJE	
Nenad Nikolić, - koordinator stakeholder NVO „Lokalna Agenda 21 za Kostolac - OPŠTINA" Kostolac, Zvezdan Kalmar, "Centar Za Ekologiju i Odrzivi Razvoj", Subotica i koordinator za CEE Bankwatch Network u Srbiji i Crnoj Gori, Jovica Veljučić - Kerčulj, Privredno društvo "Termoelektrane - Kopovi Kostolac" Kostolac d.o.o, Mioljub Stanković, Lokalna agenda 21 za Stepoevac _____	253
STEPEN I OBIM POTREBA ZA REGULATIVOM U OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U INDUSTRIJI GRAĐEVINSKIH MATERIJALA	
Minja Savić, Bisenija Petrović, Zagorka Radojević, Institut za ispitivanje materijala AD, Beograd _____	262
IZVEŠTAVANJE O UČINKU KAO KOMUNIKACIJA SA ZAINTERESOVANIM STRANAMA	
Biljana Suslov, Svetlana Trivković, „HIP-Petrohemija" a.d. Pančevo _____	265

REGULATCVA O UPRAVUANJU OTPADNIM MATERIJALIMA SA OSVRTOM NA NJIHOVU PRIMENU

- ◆ **ISPITIVANJE RADIOAKTIVNOSTI VODE ZA PIĆE - ZAKONSKA REGULATIVA**
Lj. Janković-Mandić, Vojnomedicinska akademija, Beograd,
S.Dragović, Institut za primenu nuklearne energije - INEP, Beograd _____ 277
- ◆ **BIOFIZIČKA SVOJSTVA I REAKCIJA KOŽE NA FAKTORE RIZIKA**
DrSpomenko J. Mihajlović, Geomagnetski zavod, Geomagnetska opservatorija Grocka;
Prof. Dr Koruga Đuro, Mašinski fakultet u Beogradu; Biomedicinsko inženjerstvo;
Dr Lidija R. Matija, Mašinski fakultet Beograd, NanoLab; Beograd,
Mr Dušan Kojić, Mašinski fakultet Beograd, NanoLab; Beograd, Srbija _____ 280
- ◆ **DIREKTIVA ZA INFORMACIONU OPREMU I NJEN RAD U OKOLINI S
OPASNOŠĆU OD EKSPLOZIJE**
Prof. dr Dušanka Stojanović, Tehnološki fakultet Banja Luka, Prof. Dr Vesna Aleksić Marić,
Ekonomski fakultet Banja Luka, Mr Dušan Jovandić, Klinički Bolnički Centar Banja Luka _____ 286
- ◆ **CITY LOGISTIKA**
Prof. drSlavica Cvetković, Fakultete tehničkih nauka, Kosovska Mitrovica,
Milan Cvetković, PMF Niš _____ 297
- ◆ **MINERALNA TRANSFORMATORSKA UJA KONTAMINIRANA PIRALENOM (PCB-OM)**
S.Teslić, B.Bošković, V.Radin, J.Janković, Elektrotehnički Institut "Nikola Tesla", Beograd _____ 302
- ◆ **MALI ESPOO SPORAZUM- MOGUĆE ZAOBILAŽENJA PREKOGRANIČNE EIA**
Nataša Đereg, Centar za ekologiju i održivi razvoj- CEKOR, Subotica _____ 310

PRAVNO OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ SRBIJE

Prof Dr Stevan Lilić, Marko Milenković MA,LLM Pravni
fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd

Apstrakt*

Princip održivog razvoja integrisan je u ekološko pravo i politike širom sveta u proteklih dvadeset godina. Ekološki problemi sa kojima se planeta suočava, a naročito klimatske promene, zahtevaju drugačiji pristup upotrebi prirodnih resursa ali i stalno unapređivanje proizvodnje energenata i transporta koji treba da zadovolje potrebe rastućih ekonomija. Načelo održivog razvoja je jedno od osnovnih na kojima počiva Evropska unija i primenjeno je u nizu pravnih akata koji će postati deo srpskog prava u procesu evropskih integracija. Donošenjem Strategije održivog razvoja i u Srbiji su prepoznati problemi i potreba za drugačijim pristupom zaštiti životne sredine ali i brojnim drugim društvenim izazovima. Uočava se velika potreba za pravnim obrazovanjem za održivi razvoj u kome bi ekološko pravo imalo centralnu ulogu. Ovakvo obrazovanje imalo bi za cilj da omogući budućim pravniciima da na adekvatan način moći da implementiraju složene ekološke propise ali i da aktivno traže regulatorna rešenja koja zadovoljavaju zahteve održivog razvoja i zaštite životne sredine.

Ključne reči: održivi razvoj, proces evropskih integracija, ekonomski razvoj, pravno obrazovanje

1. UVODNE NAPOMENE

Princip održivog razvoja integrisan je u ekološko pravo i politike širom sveta u proteklih dvadeset godina. Ovaj princip našao je širu primenu u mnogim domenima ljudskog života i njihovoj

regulaciji. Ipak, uprkos širokoj upotrebi u pravnim i političkim dokumentima ne postoji jedinstvena definicija održivog razvoja⁷.

Održivi razvoj se najčešće definiše onaj razvoj koji „zadovoljava potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe“ uz isticanje njegova tri stuba - zaštitu životne sredine, ekonomski razvoj i društveni razvoj.^{1 2} Zbog višeslojnosti održivog razvoja i pravno obrazovanje u cilju održivog razvoja prevazilazi okvire ekološkog prava (kao centralnog) i mora biti integrisano u nastavu velikog broja pravnih disciplina.

Ekološko pravo se kao posebna pravna disciplina razvilo u poslednjih četrdesetak godina i koincidira sa razvojem ekološke svesti i razvojem legislativnih instrumenata za zaštitu životne sredine na međunarodnom, regionalnom (pre svega u Evropskoj uniji) i nacionalnom nivou.

Jedan od važnih momenata u razvoju ekološkog prava bilo je i formiranje koncepta održivog razvoja koji je u velikoj meri uticao na sadržinu discipline.

Zajedničko ekološkom pravu i konceptu održivog razvoja je njihova kompleksnost i interdisciplinarnost. Teško je govoriti o sprovođenju cilja održivog razvoja a da rešenja ne

1 Parkin, Sommer i Uren tako navode da se može naći dvesta različitih definicija održivog razvoja, videti: Parkin Sara, Sommer Florian, Uren Sally, *Sustainable Development: understanding the concept and practical challenge, Proceedings of the ICE - Engineering Sustainability*, Vol. 156, No. 1, 2003, pp.19 -26.

2 U literaturi se susreću i upozorenja na opasnosti subordinacije zaštite životne sredine ciljevima ekonomskog razvoja, videti: Pallemerts, Marc, *International Law and Sustainable Development: Any Progress in Johannesburg?*, *Review of European Community & International Environmental Law*, Vol. 12, No, 1, 2003. str. 9.

budu interdisciplinarna. Zbog toga budući pravnici treba da dobiju sveobuhvatno obrazovanje o različitim aspektima održivog razvoja³. To se čini kroz integraciju ideje održivog razvoja u pravne kurikulume uz posvećivanje posebne pažnje u ekološkom pravu, pravu energetike i međunarodnom pravu. Ovo obrazovanje, dodatno treba da doprinese jačanju svesti kod budućih pravnika o značaju problema i važnoj ulozi koju pravna profesija ima u rešavanju i suočavanju sa ekološkim i razvojnim izazovima.

Ekološko pravo se danas izučava na sve većem broju univerzitetskih i drugih ustanova u Srbiji. Kompleksnost ekoloških normi, karakter ekoloških ali i problema razvoja sa kojima se Srbija suočava kao i pristupanje Srbije Evropskoj uniji u narednoj deceniji ukazuju na potrebu da se ekološko pravo uvede kao obavezan predmet na osnovnim studijama prava.

2. PRINCIP ODRŽIVOG RAZVOJA

Ekološki problemi sa kojima se planeta suočava, kao što su klimatske promene, i rastuća populacija na planeti zahtevaju drugačiji odnos prema prirodnom okruženju, izmenjeni pristup upotrebi prirodnih resursa, ali i stalno unapređivanje proizvodnje roba i energenata i transporta koji treba da zadovolje potrebe ekonomija koje se razvijaju. Upravo potreba za pomirenjem dva (naizgled) suprotstavljena cilja - zaštita životne sredine (i očuvanje prirodnih resursa) sa jedne, i potreba ekonomskog razvoja, sa druge strane, predstavljaju razlog za kreiranje i promociju koncepta održivog razvoja.

Ovaj koncept je dobio svoje uobličene u mnogobrojnim pravnim i političkim aktima u prethodne dve decenije. Promovisanje koncepta održivog razvoja se najčešće povezuje za rad Svetske Komisije za životnu sredinu i razvoj (poznatija kao Brundland Komisija) u periodu od 1983-1987 koja u svom izveštaju pod nazivom „Naša zajednička budućnost“ („Our Common Future“) održivi razvoj definiše kao „razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija bez

ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe“. Ovaj Izveštaj je takođe ukazao na vezu koja postoji između ekološke, energetske i krize razvoja ističući da su „one jedna kriza“⁴. Rezultati rada ove Komisije poslužili su kao osnova za rad i donošenje niza akata u oblasti održivog razvoja na Konferenciji o životnoj sredini i razvoju u Rio de Žaneiru 1992. godine. Odnos zaštite životne sredine i razvoja bio je predmet interesovanja, izučavanja i pregovora na međunarodnom nivou dvadesetak godina ranije na Konferenciji Ujedinjenih Nacija o čovekovoj okolini u Stokholmu (1972), dok se sam koncept održivog razvoja može prepoznati i značajno ranije⁵.

Na Konferenciji o životnoj sredini i razvoju u Riju 1992. godine usvojeno je nekoliko značajnih akata u oblasti zaštite životne sredine: Rio deklaracija o životnoj sredini i razvoju, Agenda 21, Okvirna konvencija Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama, Konvencija o biološkoj raznovrsnosti i Pravno neobavezujući principi o korišćenju šuma. Jedan od ciljeva konferencije bio je postizanje dogovora radi zaključivanja konvencije koja regulisala materiju razvoja i životne sredine. Zbog nemogućnosti postizanja dogovora oko pravno obavezujućeg akta usvojena je deklaracija koja sadrži uopštene osnove principa održivog razvoja.

Ova, Rio deklaracija, kao i drugi akti usvojeni na konferenciji, je plod kompromisa između razvijenih i zemalja u razvoju i odraz nepoverenja i različitih shvatanja zaštite životne sredine, razvoja i eksploatacije prirodnih resursa između različitih grupa država. Tako Deklaracija već u svom prvom članu ističe čoveka kao centar održivog razvoja, dok se državama garantuje pravo da upotrebljavaju svoje prirodne resurse u skladu sa svojim ekološkim i razvojnim politikama.⁶ Deklaracija potom promovise da se pravo na razvoj

Izveštaj Brundtland Komisije „Our Common Future“ dostupan na <http://www.un-documents.net/ocf-ov.htm>

Za pregled razvoja održivog razvoja kao pravnog principa i njegovu pravnu prirodu videti: Marong B.M. Alhaji, From Rio to Johannesburg: Reflections on the Role of International Legal Norms in Sustainable Development, Georgetown International Environmental Law Review, Vol 16, no 1, 2003, pp. 21-76.

To predstavlja korak unazad u razvoju Međunarodnog ekološkog prava s obzirom da je prethodni slični dokument - Deklaracija iz Stokholma predviđala upotrebu resursa u skladu sa ekološkim politikama. Uporediti član 2 Rio deklaracije i članom 21 Deklaracije iz Stokholma.

Više o rezultatima, mogućnostima i primerima obrazovanja za održivi razvoj uključujući univerzitetski nivo videti: UNESCO, „Education for Sustainability From Rio to Johannesburg: Lessons learnt from a decade of commitment“, 2002. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127100e.pdf>.

mora ostvariti na takav način da zadovolji razvojne i ekološke potrebe sadašnjih i budućih generacija što je preuzimanje definicije održivog razvoja koji je dala Brundland Komisija. Deklaracija potom izlaže neke od najvažnijih principa ekološkog prava kao što su zajednička ali diferencirana odgovornost država, integrisanje zaštite životne sredine u razvojne procese, princip saradnje među državama, važnost učešća javnosti u donošenju odluka koje se odnose na životnu sredinu, prava na pristup informacijama o životnoj sredini kao i pristup ekološkoj pravdi (pristup sudskoj i administrativnoj zaštiti). Deklaracija takođe poziva i na primenu načela „zagađivač plaća“ u nacionalnim pravnim sistemima kao i načela predostrožnosti. Rio Deklaracija kao i ostali usvojeni instrumenti obiluje formulacijama koje ublažavaju obaveze država na taj način što predviđaju da se akcije preduzimaju "na najisplativiji način", ili "u skladu sa mogućnostima država"⁷. Pored Rio deklaracije na Konferenciji je takođe usvojena i Agenda 21 koja na više stotina stranica razrađuje različite aspekte odnosa razvoja i životne sredine kroz četiri celine - „Društvena i ekonomska dimenzija“, „Očuvanje i upravljanje resursima za razvoj“, „Jačanje uloga najvažnijih grupacija“ i „Implementacija“.⁸ Kao i Rio deklaracija ni ovaj dokument nije usvojen kao tekst ugovora i potom ponuđen na ratifikaciju državama članicama, već je samo usvojen na konferenciji.

Deset godina nakon Konferencije u Rijiju, 2002. godine u Johanezburgu je održan Svetski samit o održivom razvoju čiji rezultat predstavljaju dva pravno neobavezujuća akta: Deklaracija o održivom razvoju i Plan za implementaciju. Deklaracija o održivom razvoju koja je jasno istekla tri stuba održivog razvoja - zaštitu životne sredine, ekonomski razvoj i društveni razvoj, predstavlja iskaz političke volje da se i dalje ostane posvećen ostvarivanju ovih ciljeva. Deklaracija je još jednom konstatovala velike ekološke probleme sa kojima se planeta suočava poput klimatskih promena, gubitka biodiverziteta i deforestacije i pozvala na zajedničko rešavanje složenih ekonomskih, socijalnih i ekoloških problema. Ovaj Samit, za

razliku od Rio konferencije nije za rezultat imao ni jedan pravno obavezujući akt što je posledica toga da takav ishod inicijalno nije bio planiran kada je Generalna skupština Ujedinjenih Nacija donela odluku o njegovom održavanju uz intenciju da se fokus međunarodne zajednice na polju održivog razvoja pomeri sa normiranja na implementaciju ranije usvojenih ugovora.^{9 10 11} U literaturi se mogu sresti ocene da su akti usvojeni na konferenciji dali veoma mali doprinos razvoju međunarodnog prava⁹ da nijedna država na samitu nije bila u mogućnosti da ponudi svoj model prava održivog razvoja” kao i da je Deklaracija u velikoj meri stavila u drugi plan dalju budućnost i koncentrisala se na međusobni odnos tri stuba održivog razvoja²

U literaturi postoje i mišljenja da se održivi razvoj može više posmatrati kao cilj, a ne kao princip ekološkog prava i da je zbog svoje prirode pogodniji da bude „okvir za pravno rezonovanje i fleksibilni vodič za donošenje odluka“.¹³ * lako je koncept održivog razvoja u velikoj meri promovisan u prethodnih dvadeset godina na međunarodnom planu, njegovo razvijanje kroz međunarodno-pravne dokumente rezultiralo je setom obimnih ali kompromisnih rešenja koja odražavaju sukobljenost različitih interesa po pitanju zaštite životne sredine, upotrebe resursa i ekonomskog razvoja. Sveobuhvatnost ovog pitanja predstavlja poseban izazov za formiranje akademskih kurseva ali može biti i od velike koristi u pravnom obrazovanju jer ukazuje studentima na kompleksnost ekoloških (i razvojnih) problema kojim će se baviti u svojim budućim karijerama.

3. EVROPSKA UNIJA I ODRŽIVI RAZVOJ

Načelo održivog razvoja je jedno od osnovnih na kojima počiva Evropska unija i primenjeno je u nizu

⁷ Za kritiku Rio Deklaracije videti više: Sands Philippe, Principles of International Environmental Law, Cambridge University Press, 2003, str. 52-57.

⁸ Više o ovom dokumentu videti: Sands Philippe, Principles of International Environmental Law, Cambridge University Press, 2003, str. 57-63.

⁹ Videti više: Pallemarts Marc, International Law and Sustainable Development: Any Progress in Johannesburg?, Review of European Community & International Environmental Law, Vol. 12 No. 1, 2003, pp. 1-11.

¹⁰ Pallemarts Marc, ibid.

¹¹ Futrell J. William, Defining Sustainable development Law, Natural resources and Environment, Vol 19, 2004, pp. 10.

¹² Lee Maria, Sustainable development in the EU: The renewed sustainable development strategy 2006, Environmental Law Review, Vol 9, No 1, 2007, p. 41.

¹³ Videti Lee Maria, EU Environmental law: Challenges, Change and decision Making, Hart Publishing, 2005, p. 26.

pravnih akata koji će postati deo srpskog prava u procesu evropskih integracija. Ugovor o Evropskoj uniji u članu 3. navodi cilj održivog razvoja u kontekstu ostvarivanja integracije tržišta, cenovne stabilnosti, uravnoteženog razvoja ekonomije, socijalnog progressa i visokog nivoa zaštite životne sredine čime se predviđaju sva tri stuba održivog razvoja. Ipak, osnivački ugovor u tom smislu ide dalje tako što promovise kao cilj održivi razvoj planete dok se u članu 22. Ugovora o Evropskoj uniji među prioritetima spoljnih odnosa EU između ostalog navodi i održiv razvoj zemalja u razvoju kao i održiv menadžment globalnih prirodnih resursa u cilju održivog razvoja. Ugovor o funkcionisanju Evropske unije u članu 11. propisuje načelo integralnosti predviđa da će zahtevi zaštite životne sredine biti integrisani u sve politike EU, naročito održivog razvoja. Upravo zbog ovakve potrebe za integracijom zaštite životne sredine u sve politike, i konsekvantno grane prava, neophodno je i odgovarajuće (ekološko) obrazovanje za sve buduće pravnike i upoznavanje sa osnovnim konceptima i mogućim pravcima razvoja legislative tokom njihove karijere.

Strategija održivog razvoja usvojena je 2001. godine na nivou Evropske unije a nakon procesa revizije izmenjena i usvojena 2006. godine kao Revidirana strategija održivog razvoja.¹⁴ Strategija predstavlja intersektoralni dokument koji postavlja glavne ciljeve, osnovne principe koje će EU primenjivati u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja i identifikuje sedam prioriteta za akciju na nivou EU kao i za delovanje na globalnom nivou - klimatske promene i čista energija, održivi transport, održiva proizvodnja i potrošnja, pretnje javnom zdravlju, bolje upravljanje prirodnim resursima, borba protiv globalnog siromaštva i društvena inkluzija, demografija i migracije. Kao glavni ciljevi su postavljeni zaštita životne sredine, socijalna jednakost i kohezija, ekonomski prosperitet kao i ostvarivanje međunarodnih obaveza EU. Ovim je pored tri stuba održivog razvoja pridodato i pitanje solidarnosti sa manje razvijenim delovima planete čime dolazi do izražaja element solidarnosti u održivom razvoju. Za svaki od sedam prioriteta data je lista akcija koje strategija podrazumeva kao i operativni ciljevi koji su u

velikoj meri definisani na konkretan način tako što npr. predviđaju udeo energije iz obnovljivih izvora od 12% do 2010 godine na tržištu EU.

Srbija je 2008. godine potpisala i potom ratifikovala Sporazum o Stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskim Zajednicama (EU) i njenim državama članicama, ali on još nije stupio na snagu zbog izostanka ratifikacije u parlamentima država članica. S obzirom da pristupanje Evropskoj uniji predstavlja jedan od ključnih ciljeva spoljne politike Srbije nameće se potreba za implementacijom obaveza preuzetih Sporazumom. Član 111. Sporazuma predviđa da će „strane razvijati i jačati saradnju u oblasti životne sredine sa ključnim zadatkom zaustavljanja dalje degradacije i poboljšanja postojećeg stanja u oblasti životne sredine u cilju ostvarivanja održivog razvoja". Iskustva zemalja koja su pre Srbije vodile pregovore o članstvu i pristupale EU govore da pitanje zaštite životne sredine i implementacija razvijenog ekološkog prava EU predstavlja značajan izazov za tranzicione ekonomije i administrativne kapacitete Vlada.¹⁵ U tom smislu je neophodno intenzivirati pravnu edukaciju kako budućih tako i postojećih pravika u Srbiji da bi mogli da na kompetentan način odgovore na integracijske izazove.

4. SRBIJA I ODRŽIVI RAZVOJ

Više strateških dokumenata i propisa usvojenih u nekoliko poslednjih godina u Srbiji u oblastima razvoja, zaštite životne sredine i planiranja i izgradnje postavljaju održivi privredni razvoj i korišćenje resursa kao prioritete.

Vlada Republike Srbije je 9. maja 2008. godine usvojila Strategiju održivog razvoja. Ovaj dokument sadrži celine:

Uvod; Strateško opredeljenje za održivi razvoj; Privreda Republike Srbije - održivost zasnovana na znanju; Društveno ekonomski uslovi i perspektive; Životna sredina i prirodni resursi; Institucionalni okvir; Finansiranje strategije i Praćenje sprovođenja strategije. Tekst Strategije insistira na usklađenosti sa drugim strateškim dokumentima koji su usvojeni¹⁵

¹⁴ "Renewed EU Sustainable Development Strategy" dostupna na: http://ec.europa.eu/sustainable/docs/renewed_eu_sds_en.pdf

¹⁵ Više o izazovima koje predstavljaju evropske integracije u ovoj oblasti kao i potrebi obrazovanja za te potrebe videti u: Lilić Stevan, Milenković Marko, Teaching environmental law in Serbia: challenges and prospects, *EnE10 Zbornik radova 6. regionalne Konferencije „Životna sredina ka Evropi“*, Ambasadori životne sredine, Privredna Komora Beograda, Beograd 2010, 2010, str. 11-12.

prethodnih godina u Srbiji¹⁶ (oko 50 različitih strategija poput Strategije smanjenja siromaštva ili Strategije razvoja energetike) i određuje održivi razvoj kao strateško opredeljenje Srbije pokrivajući period do 2017 godine. Strategija Srbije određuje i zaštitu životne sredine kao jedan od pet ključnih nacionalnih prioriteta. U okviru dela o privredi Srbije Strategija sadrži odeljak o obrazovanju za održivi razvoj Srbije. U tekstu se ističe da: „Novi ekonomski sistem i savremena struktura ekonomskih faktora podrazumevaju obrazovane ljude koji brzo uče, koji su inovativni i kreativni, i menjaju sopstvene sposobnosti u skladu sa tehnološkim razvojem i globalnim trendovima razvoja.”¹⁷ i dalje ističe lošu obrazovnu strukturu stanovništva Srbije kao i njenog školskog sistema. Strategija uz naglašavanje da je potrebno stvoriti sistem obrazovanja koji će moći da podrži održiv razvoj Srbije sadrži i elemente obrazovanja za održivi razvoj - „Međutim, i obrazovanje o održivom razvoju u užem smislu je preduslov i važno oruđe za dobro upravljanje, donošenje odluka i promociju demokratije, jačanje kapaciteta pojedinaca, grupa, zajednica, udruženja i države u prosuđivanju i prilikom izbora u korist održivog razvoja. Da bi se to postiglo, obrazovanje za održivi razvoj mora da osigura integraciju znanja iz svih relevantnih sektora (životna sredina, ekonomija, društvo) sa posebnim akcentom na primeni tih znanja kako bi se obezbedio kvalitetniji život za sve građane.”¹⁸ Ovakva vrsta obrazovanja je neophodna za razvoj svesti građana Srbije o važnosti zaštite životne sredine i ali i o neophodnosti novog pristupa korišćenju resursa, naročito energetskih kao i prilagođavanju na mnoge (i u velikoj meri još nepoznate) posledice klimatskih promena¹⁹. Ove promene i njihov (neizvesno) veliki uticaj na jugoistočnu Evropu će predstavljati najveći izazov za pronalaženju odgovarajućih regulatornih rešenja u narednom periodu. Neizvesnosti promene vremenskih prilika (toplija leta i hladnije zime) zahtevaće više energije

koja se mora efikasnije koristiti dok će hidrološka situacija u Srbiji takođe biti izmenjena što će imati uticaja na poljoprivredu, snabdevanje vodom, proizvodnju električne energije i uopšte na mogućnosti budućih investicija u Srbiju i strukturu njene ekonomije.

Za zaštitu životne sredine ali i za održivost srpske ekonomije je neophodna temeljna promena načina upotrebe energije u našem društvu, povećanje efikasnosti njene upotrebe i prilagođavanje rastu njenih cena i sve većoj oskudnosti. Oblikovanje politike koja će biti u stanju da garantuje dostignuti nivo društvenog prosperiteta i njegovo napredovanje zahtevaju novu generaciju pravnik a i drugih donosioca odluka, pa i pravno obrazovanje za održivi razvoj mora predstavljati društveni prioritet.

5. IZAZOVI I DILEME PRAVNOG OBRAZOVANJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Koncept održivog razvoja je kompleksan kao i njegovo definisanje kao pravnog principa koji se može ugraditi kako u brojna regulatorna rešenja tako i u svakodnevnu pravnu praksu. Njegova složenost nalaže i da pravno obrazovanje za održivi razvoj bude složeno, da obuhvati niz pravnih disciplina kao i da bude inkorporirano u silabuse više pravnih predmeta. Kreiranje pravnog obrazovanja za održivi razvoj otvara dve velike dileme. Prva je na koji način je moguće uključiti obrazovanje za održivi razvoj u kurikulum pravnih fakulteta. Druga je da li i kako pravni kurikulum treba da bude vrednosno određen po pitanjima održivog razvoja u situaciji kada obrazuje više različitih kategorija pravnik a koji se pripremaju za veoma različite profesionalne angažmane.

Ekološko pravo je razvijeno kao posebna disciplina u drugoj polovini dvadesetog veka kao odgovor na rastuće problem uticaja čoveka na životnu sredinu i razvoj regulatornih rešenja u cilju kontrole tog uticaja. Brz razvoj regulatornih rešenja zahtevao je i podjednako brz razvoj discipline koja danas (sa rastućom obimnošću svog predmeta) pruža širok uvid u regulisanje različitih vidova uticaja čoveka na životnu sredinu, njihovu reakciju kao i korišćenje prirodnih resursa. Širina i obimnost predmeta ekološkog prava predstavlja jedan od glavnih izazova kako za njegovo izučavanje tako i za nastavu. Obimnost materije ali i brzina legislativnih promena u ovom domenu zahtevaju

¹⁶Videti detaljnije: „Strategija održivog razvoja Republike Srbije”, str. 15. Dostupno na: <http://www.odrzivi-razvoj.gov.rs/index.php>.

¹⁷ *Ibid.*, str. 41.

¹⁸ *Ibid.*, str 42.

¹⁹ Više o pitanju uticaja klimatskih promena na donošenje odluka i planiranje u budućnosti videti: Mihajlov Anđelka, „Klimatska predvidljivost kao uslov strateškog planiranja održivog razvoja”, Izazovi evropskih integracija, no 9, 2010, str 27-40.

da kao ishod nastave studenti budu u stanju da imaju jasnu sliku o nacionalnom, evropskom i međunarodnom ekološkom pravu i da budu u stanju da profesionalno odgovore na razvoj ekološke legislative tokom njihove karijere.²⁰

Pravno obrazovanje za održivi razvoj ne može biti obezbeđeno samo kroz jedan predmet na osnovnim studijama prava. Ekološko pravo bi svakako predstavljalo centralni deo ovakvog obrazovanja pošto ekološki problemi predstavljaju i srž problematike održivog razvoja ali studenti sa konceptom i pravnim pristupima održivom razvoju mogu (i moraju) biti upoznati i kroz predmete kao što su međunarodno javno pravo, evropsko pravo, pravo energetike (kada bude u većoj meri razvijeno na našim pravnim fakultetima) kao i veći broj drugih predmeta. Značaj i veličina ekoloških problema zahtevaju da im se posveti veća pažnja u pravnim kurikulumima fakulteta u Srbiji. Iako je ekološko pravo danas zastupljeno kao izborni predmet na većem broja pravnih fakulteta u Srbiji²¹ uočava se neophodnost, da se u skladu sa novim potrebama savremenog društva, i ekološko pravo stekne status obaveznog predmeta na osnovnim studijama prava.²² Na taj način će se formirati generacije budućih donosilaca odluka koji će biti upoznati sa mogućnostima pravnog reagovanja i rešavanja problema negativnih uticaja na životnu sredinu, dok će primena složene evropske legislative u ovoj oblasti biti olakšana.

Značajnu dilemu pravnog obrazovanja za održivi razvoj predstavlja i to da li pravno obrazovanje može i na koji način da bude vrednosno određeno. Nastava ekološkog prava na svim nivoima studija treba da stručno pripremi četiri različite kategorije pravnika. Prva i najšira kategorija su buduće sudije, advokati, tužioc i državni službenici koji će se tokom svoje karijere susretati sa ekološkim normama u nekom trenutku u svojoj karijeri.

20 Videti više: Lilić Stevan, Milenković Marko, *Teaching environmental law in Serbia: challenges and prospects*, EnE10 Zbornik radova 6. regionalne Konferencije „Životna sredina ka Evropi“, Ambasadori životne sredine, Privredna Komora Beograda, Beograd 2010, 2010, str. 10.

21 Na dva i kao obavezni predmet za smer studija.

22 Ekološko pravo postaje obavezni deo pravnog kurikuluma u sve većem broju država a takav status ima, na primer, u Češkoj, Finskoj ali i Kini i Indoneziji - dvema državama koje u današnje vreme imaju veoma značajnu ulogu u međunarodnim ekološkim pregovorima. Videti više: *Survey of Teaching and Capacity Building: A View from the IUCN Academy*, IUCN Academy of Environmental Law, 2008, pp. 2-3.

Drugu, takođe veoma široku kategoriju, predstavljaju advokati koji se bave poslovnim pravom u čijem poslu je primena ekoloških propisa naročito važna, pogotovo prilikom realizacije investicija. Treću grupu čine advokati koji se uže specijalizuju za ekološko pravo i koji u svojoj praksi štite, nekada, potpuno suprotne interese. U ovom trenutku je malo advokata u Srbiji koji su specijalizovani za ekološko pravo, ipak pridruživanje Evropskoj uniji, reformski procesi u srpskom društvu i drugačiji pristup životnoj sredini koji je već danas vidljiv stvorice potrebu da se sve veći broj pravnih stručnjaka specijalizuje u ovoj oblasti. Konačno, četvrtu grupu čine budući članovi akademske i naučne zajednice koji će obrazovati sve veći broj pravnika ali i stručnjaka drugih profila kojima su potrebna znanja iz ekološkog prava.²³ Pravni fakulteti obrazuju donosioc odluka, regulatore društvenih i privrednih odnosa kao i veliki broj pravnika koji će svakodnevno biti uključeni u sprovođenje ekološke regulative. Širok krug onih koji se obrazuju uključuje kako one koji će u profesionalnoj karijeri štiti javni interes tako i one čije će dominantni posao biti obezbeđivanje što nižih troškova poslovanja i maksimalnu eksternalizaciju troškova uticaja na životnu sredinu. U tim okolnostima se prilikom kreiranja kurikuluma ekološkog prava (ali i drugih pravnih predmeta) postavlja pitanje kakve pravnike treba da obrazuju pravni fakulteti? Da li nastava treba da bude potpuno vrednosno neutralna u pitanjima zaštite životne sredine i njenog pravnog regulisanja? Da li treba da stvara ekološki svesne (i angažovane) pravnike? Konačno, da li nastava treba da obrazuje ekološke aktiviste? Na pravnim fakultetima je neophodno obrazovati sve kategorije jer će i njihova budući angažmani tražiti da odgovore na različite zahteve svojih klijenata.²⁴ Pravni kurikulum treba da ukaže na kompleksnost pravnih, ekonomskih i društvenih pitanja kao i na vrednosni pluralizam i različite odnose čoveka

23Više o obrazovanju različitih kategorija pravnika videti: Lilić Stevan, Milenković Marko, *Teaching environmental law in Serbia: challenges and prospects*, EnE10 Zbornik radova 6. regionalne Konferencije „Životna sredina ka Evropi“, Ambasadori životne sredine, Privredna Komora Beograda, Beograd 2010, 2010, str. 13.

24 Neka od ovih ali i mnoga druga pitanja u vezi sa pravnim obrazovanjem za održivi razvoj otvaraju Brayne i Varnava, videti: Brayne Hugh, Varnava Trayce, *Legal education for sustainable development*, Paper presented at the Learning in Law Annual Conference, UK Centre for Legal Education, University of Warwick, January 2007, dostupno na: <http://ssrn.com/abstract=999334>.

prema životnoj sredini. Ipak, mislimo da pravno obrazovanje za održivi razvoj (a naročito ekološko pravo) ne mogu ostati potpuno vrednosno neutralni i da treba da zauzimaju aktivan stav prema zaštiti životne sredine zato što su pitanja zaštite životne sredine (a naročito klimatskih promena) ključni izazovi sa kojima se čovečanstvo danas suočava. Budućim pravnicima takođe treba na argumentovan način predložiti važnost racionalnog korišćenja resursa, stalnog preispitivanja regulatornih mogućnosti, odupiranja subordinaciji cilja zaštite životne sredine ciljevima razvoja kao i stvoriti svest o neophodnosti preispitivanja regulatornih rešenja u cilju ostvarenja održivog razvoja i primeni principa u svakodnevnom radu pravnika.

6. ZAKUČAK

Princip održivog razvoja postao je važan princip ekološkog prava i politika širom sveta u proteklih dvadeset godina. Ekološki i razvojni problemi sa kojima se planeta suočava, a naročito klimatske promene, zahtevaju drugačiji pristup upotrebi prirodnih resursa ali i stalno unapređivanje

proizvodnje energenata i transporta koji treba da zadovolje potrebe rastućih ekonomija. Načelo održivog razvoja je jedno od osnovnih na kojima počiva Evropska unija i primenjeno je u nizu pravnih akata koji će postati deo srpskog prava u procesu evropskih integracija. Donošenjem Strategije održivog razvoja i u Srbiji su prepoznati problemi i potreba za drugačijim pristupom zaštiti životne sredine ali i brojnim drugim društvenim izazovima.

Uočava se velika potreba za pravnim obrazovanjem za održivi razvoj u kome bi ekološko pravo imalo centralnu ulogu kao i nalaženje zapaženijeg mesta za ovaj predmet u pravnom kurikulumu i prevođenje u status obaveznog. Ovakvo obrazovanje imalo bi za cilj da omogući budućim pravnicima da na adekvatan način implementiraju složene ekološke propise na nacionalnom, evropskom i međunarodnom nivou ali i da aktivno traže regulatorna rešenja koja zadovoljavaju zahteve održivog razvoja i zaštite životne sredine u dobu dinamičnih promena.